

KULCSÁR ATTILA

Az emlékmű

Részlet *A Felmérnök* című készülő regényből

A Doktor úr aznap be volt jelentve a nagy Borosshoz, Munkácsy-díjas szobrász volt az öreg. De azt már régen kapta, amikor még évente öntött egy Lenin-szobrot. A kis-méretű mellszobrai a nagy forradalmáról, minden első titkár asztali dísze volt. Ekkor már évek óta nyugdíjba vonult, amikor is megkapta a Munka Vöröszászló Érdemrendjét. Azóta csak érmekeket mintázott, mert 75 évesen nem tudott már agyaggal dolgozni, köszvényes lett a keze.

Az Ügyvéd úr, aki az Építőipar Hósi Halottainak akart emlékművet állítani őt, a város díszpolgárát kérte fel a mű létrehozására. Az idős mester szülővárosába tért vissza, amikor kapott a Tanácstól egy elhagyott tanyai iskolát. Ott rendezte be műtermét. Évek óta egyedül élt már, ide csak Terike, hajdani munkáslány modellje kísérte el, ide – a „világ végére” –, amikor megözvegyült.

Boros megkeseredett ember lett, miután ünnepelt szobrait elvitték a múzeumok raktáraiba, meg eléfalztak, Volt már ilyen a történelemben – hátha szükség lesz még rájuk. De ez a szerencsésebb szobor-sors, mert rosszabbul is járhattak volna. Tisza István miniszterelnök szobrát a háború után beolvasztották, és Sztálin-szobor lett belőle. Igaz, csak a lábára volt elég, de volt más „nyersanyag” is. Vannak híres középkori templomtornyok, városházi órák, ahol kerek órákban szobrocskák masíroznak be az ablakokba, mint turisztikai látványosság. Egy nagy korongra vannak felszerelve ezek az alakok, és a királytengelyen körbeforgatja őket egy mechanikai gépezet. Ilyen köztéri szobrok kellenének a városokba. Egy-egy politikai változás, egy-egy átértelmezett történelem nem jelentene gondot, csak átállítanák a forgószínpadot az aktuális szoborra. – Ilyenről ábrándozott az idős mester, amikor a főtereken egy-egy újabb politikus szobrát megpillantotta, vagy feltűnt egy régen elfeledett. Mintázott is egyszer egy olyan Szamuely szobrot, amelyiknek zászlóerdő volt a háttere, Milyen jó lett volna, ha azt választja a lektorátus, mögé be lehetne fordítani most a szobrát. Azt se tudja hova tüntették el, Azért jó az Anya gyermekével téma, mert az mindig aktuális lesz. Vagy az oroszlanok a díszlépcsők korlátján.

Csak egy közös orvos ismerősön keresztül jutott el az Ügyvéd úr a szobrászhoz, aki mindkettőjüket kezelte memória gondokkal. A nyilvánosságtól visszavonultan élt. Az első találkozásuk alkalmával, leszögezte Boross mester, hogy ő már csak fémmel dolgozik, és csakis kedvtelésből. Helyesebben már sehogy, de van egy tanítványa Pesten.

Nagysokára nyitott ajtót, mire átszalomozott a különböző állványok között, a négy osztályos általános iskolából kialakított műterem távoli sarkából. Már a járása se volt a régi. A sok pódiumról, létráról való leugrás, felmászás elkoptatja a szobrász ízületeit. A szeme is rossz volt már, mert egyszer valami nehéz gipsz negatív emelésekor bevérzett, és azóta több dioptriát romlott. Az eset óta szemüveget is hordott. A kollégák néha viccesen kérdezték tőle, hogy ugye három D-s? Mert egy szobrásznak nélkülözhetetlen eszköze a térlátás. Műterme olyan volt, mint amilyen az Isten dolgozószobája lehetett, Ádám-fej kopaszon viaszból, kígyó – egy fogásra felakasztva, hogy ne foglaljon sok helyet. – Félig kész alkotások, büsztök, faragványok, abbahagyott reliefek mindenütt. Delfin egy szökőkúthoz, lófej – talán előtanulmány valamilyen lovas szoborhoz. Pedig nem adatott meg neki olyan megbízás, hogy paripát kelljen megmintázni. A munkásmozgalom harcosai nem jártak lovon.

Az egyik falon több figurából álló, viaszból formált dombormű állt egy fakeretben, mint egy felvonulási menet, több alakja teljesen összeszáradva. Munkás, kalapáccsal üllő mellett, paraszt kaszával, egy másik traktoron, egy értelmiséginek szánt szemüveges hölgy, egy könyvvel a kezében, katona, orvos sztetoszkóppal, kőműves, kanállal. Valamennyien feszülten figyelnek egy irányba, a pódiumon álló szónokra. Akinek a feje hiányzott. Annak majd portrénak kellett lenni.

A szobrász elkapta a Felmérnök tekintetét – megőriztem ezt a munkát, mert sokfelé fel lehetett használni pártházakban, középületekben. A lépcsőfordulóknak és pulpitusok hátfalán szabadon variálhattam ezekkel. Ha kevesebb alak fért el, elhagytam egyiket-másikat, vagy megkettőztem, ha több volt a hely. Abban az időben erkélykorlátokon, homlokzatokon, mindenütt igény volt ilyen agitatív szobrokra. Ez volt a szocreál korszaka, később az orosz réal.

– Na, mit álmodott Mester? – kérdezte az Ügyvéd úr, amikor átsétáltak egy másik terembe. Ez a fémműhely lehetett, mert itt már másféle, inkább drótemberek, és mindenféle szárnyas, sárkányszerűen, összehegesztett lények torzói álltak művészi összevisszaságban – ez a teremtés zigóta állapota. Az ügyvéd szemével gyorsan átfutotta a félig kész műveket, hátha megtalálja az általa elképzelt szoborcsoportot. Egy habarcskeverőre gondolt, meg egy asszonyra, valamilyen tűz közelében. Arra a jelenetre, amikor 12 markos legény állja körül: „Mefogják szép gyöngén, betevék a tűzbe. Az ő gyöngé hamvát keverék a mészbe, Avval állíták meg magos Déva várát.” – *Kőműves Kelemenné* című, gyönyörű székely népballadáját szerette volna megjelenítve látni. Amelyik olyan gyönyörűen állít emléket annak, hogy a nagy alkotások áldozatok árán születnek. Milyen nagyszerű emlékműve lehetne ez ma is az építések közben meghalt építőknak. Így adta a szobrásznak a megbízást két hónapja, ezzel a koncepcióval, hogy készítsen látványos szobortervet egy efféle mementóhoz.

– A mester sokat tapasztalt öreg róka volt, és hamar visszarántotta a földre megrendelőjét.

– Mondja, Ügyvéd úr, mennyi pénz gyűlt eddig össze erre az emlékműre, mert sokba fog kerülni.

A zugiogász szomorúan közölte, hogy eddig mindössze 140 000 forint, de a nagy építőipari vállalatok mélyen a zsebükbe fognak nyúlni.

– Ne gondolja Ügyvéd úr. Nincs ma ilyesmire pénz. És ne is álmodozzon 13 alakos szoborról. Utoljára az Aradi tizenhármakról készülhetett volna ilyen nagyszabású kompozíció, de azok is csak reliefeken lettek megörökítve a Szabadság szobron, Aradon. Már a Kossuth-kormány szobrának is csak 9 tagja volt. Nem mondom, az utolsó vacsorához nélkülözhetetlen volna a tizenkét apostol, de itt szabadon szárnyalhatunk, – jó, ha maguknak egy alakra való pénzük összegyűlik. A többit majd felírja az emlékmű talapzatára.

– Szóval én erre gondoltam, egyelőre egy a tízes léptékben. – Odavezette Boross mester az ügyvédet a műterem sarkába. Ott egy kis pódiumon acélcsővekből összehegesztett traverz magasodott. Mint egy torony. Középtájon fejjel lefelé lógott benne egy ólomkatonaszerű kis alak.

– Ez az állványzat egy magasra törő épületet mintáz, a kis figura pedig az alázuhanó ember, akinek az élete kellett ennek az építménynek a megvalósulásához. Az egeket ostromló emberi akarat Bábel tornya óta áldozatokat kíván. A magasból a mélybe zuhanás, így jeleníthető meg szoborban. Ha én a maga koncepcióját megcsinálom, mindenki arra gondol, hogy 12 fickó meg akarja erőszakolni azt a magányos nőt. Ez az építőipar uram. A modell most egy méter magas. A valóságban 10 méteres nagyságú építmény lesz. Az alsó harmadában csak oszlopok állnak, hogy valamelyik hülye gyerek fel ne mászhasson, mert úgy jár, mint a főalak. Magasabban besűrűsödik az állványzat.

A Doktor úr alig tudta palástolni csalódását, de próbált megbarátkozni a gondolat-
tal, megérteni a logikáját. – És akkor csak ez az egy alak lesz rajta?

– Lehet több is, de darabja 6–7 millió egy ilyen 5/4-es figurának rozsdamentes acélból. Még így is alig jön ki belőle az anyagdíj, meg az összehegesztés, és akkor hol van még a honorárium.. A márványtáblára viszont akárhány nevet fel tudunk vésni.

– És akit a föld összenyomott, azt hogyan jelképezi ez zuhanás? Vagy akire ráesett a panel? – vetette közbe a Doktor úr.

– Nem formálhatok meg minden balesettípust, uram. Mi szimbólumokkal dolgozunk. Ilyen volt a Lenin elvtárs is. Gondoljon a Majakovszkij-versre. Ő volt az eszmefonálon a bog. Emlékszik biztosan: Lenin élt, Lenin él, Lenin élni fog...

– Értem én, de nem lehetne akkor annak az alaknak szárnya is? Egy törött szárnya, utalva a balesetre... Vagy nem, – egy Angyal repülhetne mellette, aki fel akarja fogni a zuhanását, – ötletelt az ügyvéd, de egy idő után a szobrász megsokallta:

– Nekem mindegy, de az angyalt hagyjuk ki, mert ha az fel akarja fogni, az felkarolja. Tiltakozni fog az egyház, hogy ne keltsük rossz híret a mentő angyaloknak. Azok olyanok, mint a rendőrök, szolgálnak és védenek. Ha az angyalokra lenne bízva a balesetvédelem, nem volnának áldozatok. De szálljon már le a földre a doktor úr! Lehet akárhány alak felőlem, minden csak pénz-kérdés. Ha tőlem függne, én egy szép nőalakot mintáznék, legszívesebben egy Vénuszt, Vénusz halálát. Ez az ami kimaradt az életemből, Meztelen traktorista lányt nem mintázhattam. Vagy mit szólna egy olyan kompozícióhoz, hogy ha két sódert szítáló malteros lányra ráesne egy gerenda.

Az Ügyvéd úr lassan betekintést nyert a művészi önkifejezés és a köztéri szobrok korlátjaiba. Felfogta, hogy ez milyen költséges vállalkozás lehet. Drága egy emberélet,

de a halála se olcsó. Pedig még nem is sejtette, hogy a neveket se adják ingyen. Ez az emlékü nem olyan, mint egy háborús mementó, ahová „Dicsőség a felszabadító hősöknek” – felirat alatt a nevek sokasága áll, katonai nyilvántartásokból, sírfeltárásokból, és hadi jelentésekből összegyűjtve. Hogy aztán megkülönböztetett tisztelettel, arany betűkkel sorakozzanak a márványlapokon. Itt az is lehet, hogy részegen zuhant le a „hős” a fedélszékről.

– Megértettem, Mester. Akkor dolgozzon tovább, és megyek, összekoldulom a pénzt, keresek szponzorokat, megszerzem az áldozatok névsorát. Csak az elmúlt ötven évre gondoltam, addig még ellát az emlékezet, és a részvét is. Talán élnek a szemtanúk is.

A szobrász, amikor kikísérte, hamiskásan mosolygott a szája szögletén, és tudta, hogy nem kell összetörni magát a nagy igyekezetben. Az Ügyvéd úr meg arra gondolt, hogy kinéz egy üres tűzfalat városban, például azt, amelyiken most Coca Cola reklám van. Egy ilyen képhez kéne komponálni a zuhanó figurát, hogy senki ne gondoljon alkoholra. A traverz áráról a szobrász még nem is beszélt, pedig az is pénzbe kerül. A zuhanó munkásnak meg hátha használható lesz annak a régen megmintázott kőművesnek a negatívja, – mert az nem nagyon tetszett neki, hogy a Mester – vagy a tanítványa – most már csak koracélból dolgozik. Neki régóta megvan az embere, aki a város Lenin szobrát őrzi a kertjében, az a szalonnasütő őre. Egy éve alkudozik rá, és előbb utóbb megegyeznek – annak a bronza sok hősi halottra elég lenne.

